2002, ՕԳՈՍՏՈՍ Բ, ԹԻՎ 16 (132)

Արարատեան Հայրապան

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՇԱԲԱԹԹԵՐԹ

ՄԱՄԼՈ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Նվիրված Գարեգին Ա Հայրապետի ծննդյան 70-ամյակին

ՀՀ Գիտությունների Ազգային Ակադեմիայում եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում

Օգոստոսի 23-ին ՀՀ Գիտությունների Ազգային Ակադեմիայի Գիսեռի դահլիճում տեղի ունեցավ հանդիսավոր նիստ նվիրված երջանկահիշատակ Գարեգին Ա հայրապետի ծննդյան 70-ամյակին, որին ներկա էին Ս.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, ՀՀ Գիտությունների Ազգային Ակադեմիայի նախագահ Ֆադեյ Սարգսյանը, բարձրաստիճան հոգեւորականներ, գիտնականներ, մասավորականներ եւ հյուրեր:

Հանդիսավոր նիստը սկսվեց միասնական «Տեր-նական աղոթքով», որից հետո ողջույնի եւ բացման խոսքով ներկաներին դիմեց ՀՀ Գիտությունների Ազգային Ակադեմիայի նախագահ Ֆադեյ Սարգսյանը: Ող-ղադարձելով լուսահոգի հայրապետի, գիտնականի, մասավորականի, ազգի եւ Եկեղեցու նվիրյալի անցած կյանքի ուղուն նա ասաց. «Կարճ ասրեց լուսահոգի վեհափառը, ընդամենը 67 տարի, բայց ասրեց եռուն եւ լեցուն, հայրենիին, ազգին, Հայ Առաքելական Եկեղեցուն անհուսորեն նվիրված մի մեծ եւ ուսանելի կյանք»: Նա նաեւ Գարեգին Բ հայրապետին հանձնեց լուսահոգի Գարեգին Ա կաթողիկոսին ՀՀ Գիտությունների Ազգային Ակադեմիայի ոսավավոր ակադեմիկոսի կոչմանն արժանացնելու որոշումը: Այնուհետեւ գեկուցումներով հանդես եկան ԵՊՀ Աստվածաբանական ֆակուլտետի դեկան գերաշնորհ Տ. Շահե արք. Աճեմյանը, գերաշնորհ Տ. Մեսրոպ արք. Աշջյանը, ակադեմիկոս Վարազդատ Հարությունյանը, «Էջմիածին» ամսագրի գլխավոր խմբագիր Վարդան Դեւերիկյանը:

Վերջում ներկաներին իր օրհնության խոսքն ուղղեց Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց հայրապետը:

Օգոստոսի 25-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում, հանդիսավորությամբ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի, մասնակցեց ս. Պատարագ: Պատարագիչն էր գերաշնորհ Տ. Եզնիկ եպս. Պեշոյանը: Պատարագին ներկա էին Մայր Աթոռի միաբաններ, հոգեւոր հայրապետի հարազատներ, ինչպես նաեւ ԱՄՆ-ի Եկեղեցիների Ազգային Խորհրդի պատվիրակությունը գլխավորությամբ խորհրդի նախագահ դր. Ռոբերտ Էդգարի:

Պատարագիչ արքան հայրն իր քարոզում անդրադարձավ նաեւ երջանկահիշատակ Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին:

Ս. Պատարագից հետո լուսահոգի հայրապետի հիրիմի մոս կատարվեց հոգեհանգստյան պատարագ:

Նույն օրը երեկոյան ժամը 19.00-ին կատարվեց Երդիք Սանուկյանի անվան մասնենադարանի եւ Գարեգին Ա-ի անվան Աստվածաբանական, հայագիտական հետազոտական կենտրոնի հուշահարի օրհնությունը ծեռամբ Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի: Մայր Աթոռի միաբանության անունից բացման խոսքով հանդես եկավ գերաշնորհ Տ. Նաթեւ եպս. Սարգսյանը: Նա իր շնորհակալությունը հայտնեց Վեհափառ հայրապետին այս գեղեցիկ նախաձեռնության համար, առա ներկայացրեց Հայ եկեղեցու ազգային բարեարներ Երիտ Սանուկյանի եւ նրա որդու Վաչե Սանուկյանի ազգանվեր գործունեությունը, անդրադարձավ Գարեգին Ա աստվածաբան հայրապետի գրի նկատմամբ տածած սիրուն նկատելով, որ Գարեգին Ա-ի անվան Աստվածաբանական, հայագիտական հետազոտական կենտրոնի բացումը ամենամեծ հարգանքի արտահայտությունն է հայրապետի անձի նկատմամբ:

Հուշահարի օրհնությունից հետո ներկաներին իր խոսքն ուղղեց Գարեգին Բ հայրապետը: «Նույնացած է Գարեգին Վեհափառ հայրապետի անձի եւ էությանհետ գիրքն իր արժեքով, եւ այդ առումով նա թերեւս ամենաարժանավոր հեռնորդն էր մեր հայրերի, մեր նախնյաց, եւ այսօր եթե մենք ոգեկոչ արժեւորել նրա կյանքն ու գործունեությունը, վստահաբար առանձնակի տեղ ոգեկոչ գրավի գրքն, գիր ու գրական նությանը հասկացված եւ այդ ոլորտում արձանագրված նրա վաստակը»,- նշեց Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը:

Շարունակությունը էջ 2

21 Օգոստոսի

Տոն ծննդյան Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի

ՎԵՀԱՓԱՌ ՏԵՐ

Ծննդյան օրն առիթ ընդունելով՝ կամենում եմք Ձեզ՝ ոչ միայն որոնս Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու Աստծո կամքով ու ազգությիր հովվապետի, Հիսուս Քրիստոսի նվիրյալ ու ողջախոհ ծառայի, այլեւ որոնս Հայկ նահապետի արժանավոր ժառանգորդի, ցանկանալ արեւաշություն ու նախանձելի առողջություն, աստվեր ու լուսաավիղ առաջնորդք՝ Ձեր պատասխանատու եւ ազգի համար հույժ կարեւոր առաքելության մեջ: Ինչպես ամեն օր, այս օրն առավելապես, մեր մտքանեն ու աղոթն է, որ Տեր Աստված անսասան պահի ու պահպանի Հայոց տիրնկալ տունը, հայրական օրհնությամբ ու անխոտոր սիրով հավելի Ձեզ Արքության ուժն ու եռանդը, իմաստությունն ու հեռատեսությունը, որոնեսգի Ձեր անձի շուրով եւ բեղուն գործունեությամբ առավել փառավորվի ու բարեբարդվի, շեն ու հոգեշեն մնա Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը՝ որպես համայն հայության հավատի, սիրո, միասնականության ու հպարեժության առագաստ:

Մաղթելով ի համբոյր Ձեզ օծեալ սուրբ աթոռ՝

ԲԳԿ-ի ԵՎ «ԲՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԹԵՐԹԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ...

Սկիզբը էջ 1

Նույն օրը երեկոյան ժամը 20:00-ին Վեհարանի հանդիսությունների դահլիճում տեղի ունեցավ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ծննդյան 70-ամյակին նվիրված հուշ-երեկոն բարձր նախագահությամբ Գարեգին Բ հայրաբեմի: Հանդիսությանը ներկա էին Սայր Աթոռի միաբանները, Հ.Հ. Գիտության եւ կրթության նախարար Լեւոն Մկրտչյանը, հոգեւոր հայրաբեմի հարազատները եւ մշակութայնները:

Բացման խոսքով հանդես եկավ Սեւանի Վաղգեղնյան հոգեւոր դպրանոցի տեսուչ հոգեշնորհ Տ. Բագրաս վրդ. Գալըսեանը: Այնուհետեւ բանախոսությամբ հանդես եկան Անարայան հայրաբեմական թեմի առաջնորդական փոխանորդ գեղաբնորհ Տ. Նավասարդ եպս. Կծոյանը, Սայր Աթոռ Ս. էջմիածնի Գեղարդոյն Հոգեւոր Խորհրդի եւ ՀՀ Սահմանադրական Դատարանի անդամ Ռաֆայել Պաղայանը, Գիտության եւ կրթության նախարար Լեւոն Մկրտչյանը:

Վերջում ներկաներին իր օրհնության խոսքն ուղղեց Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը: «Այսպես էր զգում ու ցանկանում Հայ եկեղեցու դերը երջանկաբեռան հայրաբեմը մտնել ազգի մեջ հոգու եւ մտքի ուժով եւ նրան կյանով նորոգել. Քրիստոսի հառնյալ կյանով, նախնյաց փառով նեղված հնասավոր ու վստահորեն գալիքին նայել, հավասալ ու առաջ ընթանալ: Քրիստոնեական հավատն ու ազգային պայմերը դաշնորեն ու հարազատորեն շաղախած իր մեջ Գարեգին Ա լուսահոգի հայրաբեմը առանց հոգեներս առյուծավարեց իր օրն ու ժամը, իր ամեն հայլը հոգեւոր գործունեության բոլոր հանգրվաններում լինի տեսչություն, առաջնորդություն, թե կաթողիկոսություն: Այդոիսիոմ է նա, ինչպես առաջնորդվելու իր սկզբունքը, ասրելու իր ելակետը, իր կոչումը ծառայությունն էր Աստծուն, ազգին, Եկեղեցուն ու հայրենիքին»,- ասաց Վեհափառ հայրաբեմը:

Գեղարվեստական հայտագրով հանդես եկավ Երեւանի Կամերային երգչախումբը ղեկավարությամբ Հարություն Թոփիկյանի:

Մայր Աթոռ Ս. էջմիածին ժամանեց Ֆինլանդիայի Ավետարանական Լյութերական Եկեղեցու արեմիսկոպոս Ջուկա Պաարման

Օգոստոսի 17-ին, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հրավերով, Սայր Աթոռ Ս. էջմիածին ժամանեց Ֆինլանդիայի Ավետարանական Լյութերական Եկեղեցու պաշտոնական պատվիրակությունը գլխավորությամբ Ֆինլանդիայի եւ Տուրկուի արեմիսկոպոս Ջուկա Պաարմայի:

Պատվիրակության եռօրյա այցի ժամանակացույցը նեռառել էր այցելություններ խորհրդաի վանքեր, Մծբեռ, Սեւանի Վաղգենյան հոգեւոր դպրանոց, Ծիծեռնակաբերդ, Գեղարդի վանք, Երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ մայր եկեղեցի: Պատվիրակությունը գլխավորությամբ Ֆինլանդիայի եւ Տուրկուի արեմիսկոպոսի, մասնակցեց նաեւ Ս. Ասսվածածնի Վերափոխման տոնին Ս. էջմիածնի Մայր Տաճարում մատուցվող ս. Պատարագին եւ խաղողօրհնեին սրբազան աղաղոթությանը:

Օգոստոսի 19-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը եւ Ֆինլանդիայի եւ Տուրկուի արեմիսկոպոս Ջուկա Պաարման այցելեցին ՀՀ նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանին, ինչպես նաեւ՝ ՀՀ Արտաքին գործերի նախարար Վարդան Օսկանյանին:

Պատվիրակությունը Հայաստանից մեկնեց օգոստոսի 20-ի առավոտյան:

Ս. Ասվածածնի Վերափոխման տոնը Մայր Աթոռ Սուրբ էջմիածնում

Օգոստոսի 18-ին Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին նշեց ս. Ասսվածածնի Վերափոխման տոնը: Հանդիսավոր Ս. Պատարագ մատուցվեց Մայր Տաճարում: Պատարագիչն էր Գեւաշնորհ Տ. Փառեմ եպս. Սվեֆիյանը: Սրբազան արարողությանը ներկա էին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, եռօրյա այցով Մայր Աթոռում գտնվող Ֆինլանդիայի Ավետարանական Լյութերական Եկեղեցու պաշտոնական պատվիրակությունը գլխավորությամբ Ֆինլանդիայի եւ Տուրկուի արեմիսկոպոսի, ինչպես նաեւ ներկայացուցիչներ Հոմանական Կաթոլիկ Եկեղեցուց: Պատարագի ավարտի հետո եկեղեցիների հովվապետերն իրենց խոսքն ուղղեցին բարեաբաս ժողովրդին:

Ամենայն Հայոց հայրաբեմը մեկ անգամ եւս ողջունեց Ֆինլանդիայի եւ Տուրկուի արեմիսկոպոս Ջուկա Պաարմային: «Երջանիկ այս զուգադիպության մեջ մենք զգում ենք, որ Սուրբ Կույսը հովանավոր է մեզ մեր ժողովուրդների բարեկամության եւ երբայրության զորացման փոխադարձ մեր ջանքերում: Հայ Եկեղեցին ողջունում է Ֆրիսոնենական եկեղեցիների երկխոսությունն ու սերտ հանգուցակցությունը ի սեր Քրիստոսի Եկեղեցու, ի սեր իր հոսի, հանուն ավետարի խաղաղության ու մարդկանց հաշտության»,- իր խոսքում նշեց Վեհափառ հայրաբեմը:

Հավատս ի Պաարագի հանդիսավոր թափորը շարժվեց դեպի Ս. Տրդատի բաց խորան, ուր հանդիսաբեռությամբ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի կասարվեց խաղողորհնեքի ավանդական արարողությունը:

Նույն օրը Նորին Սրբությունը եւ Ֆինլանդիայի արեմիսկոպոսը հոգեւոր դասի ուղեկցությամբ, այցելեցին Սեւանի Վաղգենյան դպրանոց: Գարեգին Բ կաթողիկոսը Տուրկուի արեմիսկոպոս Ջուկա Պաարմային եւ նրա գլխավորած պատվիրակությունը ներկայացրեց դպրանոցի հիմնադրման պատմությունը եւ ուսանողների առօրյան: Հյուրերը ծանոթացան նաեւ Սեւանա վանքի բազմադարյան պատմությանը: Գեղարվեստական հայտագրով ներկաներին ողջունեցին դպրանոցի սաները:

Հանդիսությունից հետո Սեւանի Ս. Առաքելց եկեղեցում կասարվեց երեկոյան ժամերգություն:

Օգոստոսի 19-ին Վեհափառ Հայրաբեմը եւ Տուրկուի արեմիսկոպոս Ջուկա Պաարման այցելեցին Ծիծեռնակաբերդ, հարգանքի տուրք մատուցելու 1915թ. Մեծ եղեռնի զոհերի հիշատակին: Պապկների եղեռնրումից հետո կասարվեց հոգեհանգստյան պաշտոն, որի ընթացում դր. Ջուկա Պաարման իր աղոթքն առաջեց ան Աստված նահատակների հոգիների հանգստության համար: Նրան եկեղեցիների հոգեւոր պետերն այցելցին նաեւ Ցեղասպանության թանգարան:

Մոսկվայի եւ Համայն Ռուսիո Պատրիարք Ալեքսի Բ-ը եւ Քենբրբերիի արեմիսկոպոս Ջորջ Քերին իրենց աջակցությունն են հայտնում Ամենայն Հայոց հայրաբեմին

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի կողմից հատուկ գրություն էր առաքվել մոյր Եկեղեցիների հովվապետերին կատված Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարքությանը պատկանող «Պարոն Տեր» կալվածի Սուրբ ծագած խնդիրներին:

Ի պատասխան Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի Համայն Սայր Աթոռ Սուրբ էջմիածնում ստացվել են Մոսկվայի եւ Համայն Ռուսիո պատրիարք Ալեքսի Բ-ի եւ Քենբրբերիի արեմիսկոպոս Ջորջ Քերիի նամակները:

Երկու Եկեղեցիների հոգեւոր պետերն իրենց մտահոգությունն ու անհանգստությունն են կիսում Վեհափառ հայրաբեմի հետ հայտնելով իրենց պատասխանությունը զորակցելու եւ աջակցելու խնդրի բարվոք լուծմանը:

Համաձայնագիր՝ Հայ Առաքելական Եկեղեցու եւ ՀՀ Կառավարության միջեւ

Օգոստոսի 22-ին Սայր Աթոռ Ս. էջմիածնում Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի եւ ՀՀ վարչապետ Անդրանիկ Մարգարյանի կողմից սոսրագրվեց համաձայնագիր Հայ Առաքելական եկեղեցու եւ ՀՀ Կառավարության միջեւ, որի համաձայն 2003թ. հունվարից Հայաստանի Հանրապետության հանրակրթական դպրոցներում դասավանդվելու է «Հայ եկեղեցու պատմություն» առարկան:

Բարձր գնահատելով համաձայնագրի կնքումը եւ արժեւորելով մեր ազգի պահպանման գործում: ...Փաստորեն մանուկ հոգիների ուսազդության ճանապարհն են մեզ փակում եւ մեր երեխաներին դասաիարկում են ազգային ոգով, որ նպաստելու է մեր պետության հեռագա զարգացմանը, զարգացմանը»:

Ամենայն Հայոց հայրաբեմը եւս, կարեւորելով պատմական նշանակություն ունեցող այս իրադարձությունը, մանանավորապես ասաց. «Մենք հավատում ենք, որ արդյունքում պիտի ունենանք ոչ միայն մեր պատմությունը քաջածանոթ, գիտակ նոր հայորդյաց սերունդ, այլեւ պիտի ունենանք հայրենասեր, նվիրյալ, բարի հրատնոյաներ, ազնիվ քաղաքացիներ մեր երկրի, որոնց հայացքի առջեւ ավելի հստակությամբ պիտի գծվի մեր ժողովրդի վաղվա օրը, նրա առաքելությունը դեռի նոր դարեր, նոր հազարամյակներ»:

Հանդիպմանը ներկա էին բարձրասիճան հոգեւորականներ, ՀՀ Կրթության եւ գիտության նախարար Լեւոն Մկրտչյանը եւ Կառավարության անդամներ:

Վեհափառ հայրաբեմն ընդունեց ԱՄՆ-ի Եկեղեցիների Ազգային Խորհրդի պատվիրակությանը

Օգոստոսի 24-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն ընդունեց ԱՄՆ-ի Եկեղեցիների Ազգային Խորհրդի պատվիրակությանը գլխավորությամբ խորհրդի նախագահ դր. Ռոբերտ էդգարի: Պատվիրակության կազմում էին Տ. Սամուել եպս. Բասակյանը (Ամերիկայի Հայ Կաթողիկե եկեղեցի), Տ. Քրիստոֆեր եպս. Էտթինգը (Անգլիկան եկեղեցի), Լուեյ Ալմենը (Լյութերական եկեղեցի), Ռոնալդ Ռոբերսոնը (Կաթոլիկ եկեղեցի), Տիար Գեւորգ Թորոյանը (Ամերիկայի Արեւելյան թեմ): Պատվիրակությանն ուղեկցում էր նույն խորհրդի գեղաբնորհ Տ. Վիգեն եպս. Այվազյանը (Ամերիկայի Արեւելյան թեմ):

Նորին Սրբությունը ողջունեց խորհրդի անդամների ներկայությունը Սայր Աթոռ Ս. էջմիածնում եւ կարեւորեց խորհրդի դերը ԱՄՆ-ի հասարակության կրոնական կյանքում: Վեհափառ հայրաբեը հանգամանալից կերռով ներկայացրեց Հայ Եկեղեցու պատմությունը եւ Սայր Աթոռի 1700-ամյա առաքելությունը հայ ժողովրդի կյանքում:

Պատվիրակության անդամներն իրենց խորհի ճնշրհակալությունը հայտնեցին Վեհափառ հայրաբետին ընդունելության համար եւ վստահեցրին, որ այսուհետ եւս պիտի նոպաստեն միջեկեղեցական կատեի հասասանանն ու ամրամրդմանը: Խորհրդի նախագահը նաեւ իր մտահոգությունը հայտնեց երուսաղեմի Հայոց Պատրիարքությանը պատկանող «Պարոն Տեր» կալվածի Սուրբ ծագած խնդիրների վերաբերյալ եւ պատրասսանվություն զորավիգ լինելու խնդրի լուծմանը:

Հանդիպման ավարտին Հայոց հայրաբեռը հյուրերին ներկայացրեց Հայաստանի կրոնական խնամնկարը եւ Հայ Եկեղեցու հարաբերությունները Հայաստանում գործող մյուս հարանվանությունների հետ:

Հանդիպմանը ներկա էին Սայր Աթոռի Սրբեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի պատասխանատու գեղաբնորհ Տ. Եզնիկ եպս. Պետրոսյանը, Հիրակի թեմի առաջնորդ գեղաբնորհ Տ. Միխայել եպս. Աջամանյանը եւ ԵՀԽ Հայաստանի Կլոր Սեղանի կոորդինատոր դր. Կարեն Նազարյանը:

Տես էջ 3

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ-Ի ԽՈՍՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅՈՒՄ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա-Ի 70-ԱՄՅԱԿԻՆ ՆՎԻՐՎԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Սիրելի ներկաներ.

Ուրախ սրտով ողջունում եմ այս տոնական հանդիսությունը, որը նվիրված է երջանկահիշատակ Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ծննդյան 70-ամյակին: Հայրաբնեական սիրով Մեր օրհնությունն եմ բերում ձեզ բոլորիդ եւ Մեր գնահատանքը Ազգային Ակադեմիայի նախագահությանը այս հավաքը կազմակերպելու համար:

Եկել եմ այստեղ մխիթարված հոգով, քանզի Հայաստանի գիտությունների Ազգային Ակադեմիայում Գարեգին Ա հայրապետի Ազգային Ակադեմիայի պատվավոր անդամի հիշատակի մեծարումը մեր ժողովրդի երախտիքի մատուցումն է իր արժանավոր, մեծագործ զավակին, հանձին նա՝ Հայ եկեղեցուն, ինչպես նաեւ նոր վկայություն, որ օրեցօր մեր կյանքում գորանում են հավասն ու ասպածանաչողությունը:

Առարեւ. ասպածանաչողության լուսեղեն ընթացք էր հոգեւոր հայրապետի կյանքն ու գործը, դեռի Տերը ծանաչարի. որ սկսվեց Անթիլիասի դարեվանքից. բարի պտուղներ հավելեց Հայ եկեղեցու անդասանում. հայրապետական խնամի Կիլիկիո տարագիր Աթոռին, որը գորացավ ու պայծառացավ նա 18-ամյա գահակալության շրջանում: Մեր եր ընթացիով Տիրոջ ծանաչարիր առաջնորդեց նան դեռի Սուրբ էջմիածին, եւ Լուսավորչի Աթոռի 131-րդ շնորհազարդ գահակալը նոր ավյունով լցված, շինարար գործեր, սեր ու նվիրում հավելեց Մայր Աթոռին Հայոց ու աղոթախոս իր հանգրվանը գտավ հայրենի հողում. Ասվածկաթուղ Մայր Տաճարի հովանու ներո:

Սիրելի ներկաներ, այսօր հոբելյանական տարեդարձի առիթով մեր վերջին արժեւորում եմ Գարեգին Ա հայրապետի վասակը եւ թողած ժառանգությունը իր ժողովրդին. որ ոգեղեն խոսք է, հոգեւորականաց սերունդ, հառնած ու նորոգված եկեղեցի. ուսումնասիրություն ու գիր ծնունդ առած հոգեւորականի առաքելության ամբողջական գիտակցումով ու աղոթքով. որպեսզի առ Ասված հավատով ու առ Հայրենին սիրով միասնաբար ու ազատ իր Հայրենիքի պատերը, ու երբեմ յխոնորվի դեռի Ասված իր հաղթական ընթացքից: Ինչպես մեկ անգամ ասել եմ, կյանքը նա նվիրում էր, գործը սեր ու ծառայություն: Առանց սիրո չկա ծառայություն: Գարեգին Ա հայրապետը մեծ եղավ իր ծառայության մեջ. քանզի մեծ էր նա սեր Ասծո, իր ժողովրդի ու Հայրենիքի. Հայ եկեղեցու հանդեպ: Մը Ասված վասահությամբ իրեւ խաչ հոգիվ նա հովվեց իր հոտը. առանց հոգնելու, առանց դադար առնելու, անմոռիր ծառայեց իր ժողովրդին եւ այդ ճանապարհով մարդկությանն ու Ասծուն:

Մեեմ հավատում եմ, որ նա գիտա-գրական ժառանգությանը նվիրված ինարկումները մեր կյանքում արժեւորվելու են հաստկությս իրեւ փորձառություն հայոց խոհուն. հնասնուն հայրապետի. ով գիտական ասվածաբան ու ոգեշունչ քարոզիչ էր. հավատարար շնորհալի մանկավարժ. գրող ու հրատարակչություն. միջեկեղեցական ճանաչված գործիչ:

Այսօր. երբ մեեմ գաս ու ինձ իբեւ մեր Հայրենիքում երախտիք մեր տուրն եմ մատուցում Գարեգին Ա հայրապետի հիշատակին, պարտավոր եմ հիշել նաեւ նեռեկեղեցական մեր կյանքում պառակտումը վերացնելու եւ Հայ եկեղեցին միավորված տեսնելու ձգտումով գործադրած նրա անդուլ ջանքերը: Ավաղ, նա նույնպես փակեց իր աչքերը այս երազով: Վախճանից առաջ նրա վերջին պատգամը, որ այսօր էլ նույն հուզմունքով է համակում Մեր սիրտը, ուղղված է ոչ միայն միաբանների, այլ ամեն հայի. «Հոգեկան խոր հուզումով կբաժնվիմ ձեզնե, կմիանամ Աստուծո Հարուցյալ Տիրոջս: Փափագս է. որ դուք մնամ Աստուծո հետ. խաչ ըլլամ եւ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը սիրեմ եւ անոր սուրբ, կրոնական եւ ազգային ծառայությունը տեսնեմ պահեմ»:

Այո, այսօր մեզ հետ է Գարեգին Ա լուսահոգի հայրապետը: Մեզ հետ է հոգեւոր, գրական ու գիտական իր վասակով. իր անունը կրող Ասվածաբանական հայագիտական կենտրոնի նորընթաց գործունեությամբ. իր քարոզների ու գրքերի վերահրատարակությամբ. մեծարումի այս հանդիսությամբ. մեզ հետ է անմար իր հիշատակով եւ միշտ լինելու է մեր ժողովրդի իր սիրեցյալ հոգի հետ միշտ պատգամելով. «Ստեղեմ Տիրոջը եւ լույս առեմ» (Աղմ. 33. 6):

Վերջին Մեր օրհնությունն եմ բերում եւ գնահատանքը ձեզ հիշատակի եւ մեծարումի այս հանդիսության կազմակերպիչներին ու բոլոր մասնակիցներից:

Շնորհք, սեր եւ խաղաղություն Աստուծոյ եղիցին ընդ ձեզ ամէն:

ՏՈՆ ԳՅՈՒՄԲԻՈՒՄ

Ձեռամբ Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի օծվեց Գյումրիի նորակառույց Ս. Հակոբ եկեղեցին

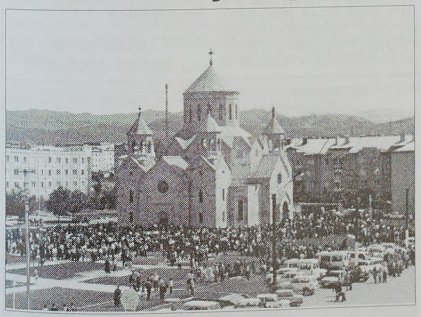

Օգոստոսի 29-ին Հայաստանյայց Առաքելական Ս. եկեղեցու Շիրակի թեմում, ձեռամբ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի եւ ընթերակա եպիսկոպոսների, օծվեց հավատի եւս մի տուն՝ Գյումրիի Ս. Հակոբ Մծբնեցի եկեղեցին:

Երկրաշարժի ծանր աղետից վերջին հանուն քաղաքամսի այս եկեղեցու հովանավորն ամերիկահայ բարեւար Սարգիս եւ Բաբի Հակոբյաններն են, որոնք օծման արարողության համար հատուկ ժամանել էին Հայաստան:

Վեհափառին ուղեկցող շախմբին, որի մեջ էին թեմական առաջնորդներ, Մայր Աթոռի միաբաններ, եկեղեցու բարեւարի ընտանիքը եւ բազմաթիվ հյուրեր, Գյումրի քաղաքի սահմանագծին դիմավորեցին Շիրակի թեմի առաջնորդ Տ. Միխայել եպս. Աջաղայանը, Շիրակի մարզապետ Ֆ. Փիրումյանը, քաղաքապետ Վ. Ղուկասյանը: եկեղեցու մուտքի մոտ Վեհափառ հայրապետին միացավ նաեւ Հայաստանում ԱՄՆ դեսպան Ջ. Օրդվեյը՝ տիկնոջ հետ:

Հանդիսավոր թափորը «Հրաշափառով» մուտք գործեց եկեղեցի, ուր Միխայել սրբազանի ողջույնի խոսքից հետո կատարվեց ս. Սեղանի, սյուների եւ մկրտության ս. Ավազանի օծման արարողությունը:

Սրբազան արարողությունից հետո Վեհափառ հայրապետն իր շնորհավորանքի խոսքն ուղղեց ներկաներին՝ հույս հայտնելով, որ հետայսուն Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու այս եւ մյուս հավատի տները լի պետք է լինեն աղոթող հավատացյալներով: Իր գնահատանքը հայտնելով թեմական առաջնորդին եւ բարեւարներին՝ Նորին Սրբությունը տեր եւ տիկին Հակոբյաններին պարգեւատրեց 1700-ամյակի Պատվո շքանշաններով, իսկ նորաօծ եկեղեցուն նվիրեց ս. Հաղորդության սկիհ՝ ի նշան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնից բերված օրհնության:

Ս. Հակոբ եկեղեցում մատուցված անդրանիկ Պատարագից հետո եկեղեցու բակում կատարվեց ժողովրդական տոնախմբություն՝ մասնակցությամբ քաղաքի մշակութային օջախների սաների:

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տեղեկատվական համակարգ

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ

ԲԱԲԿԵՆ Ա ՈՌՄՍԵՅԻ

(490-516)

Սկիզբը թիվ 14, 15

Վիճակը փոխվեց, երբ Կավատին գահընկեպեց անելով՝ ասորից գահին տիրեց Ձամնայոր. որը սակայն 501 թվին սփռիլված եղավ այն գիջել գահին վերադարձած Կավատին: Սակայն Կավատը, կարծես, կերպարանափոխվել էր: Բիսոնպանին այլեւս նրա կողմից չեն համարձակվեցին, այլ արժանացան նրա աջակցությանն ու օժանդակությանը, որպիսեսեր Կավատը հույս ուներ նրանց օգնությամբ հաղող ոյայիա մղել Բյուզանդիայի դեմ: Եվ, իրոք, նա մի քանի տարի պատերազմեց նրանց դեմ, գրավեց անգամ Ամիդը եւ 505 թ. կնիք հաստատել, որի մասին, սակայն, հայկական աղբյուրները քար լռություն են պահպանում:

Վահան Ամփիկոնյանը մահացավ 506 թվին դյ ուշ առաջ, որից հետո մարզպանությունն անցավ նրա եղբորը Վարդ Ամփիկոնյանին: Այդ ամբողջ ընթացքում Հայոց եկեղեցին իրեն հեռու էր պահում եկեղեցական վեճերից, որը, թերեւս, Վահան Ամփիկոնյանի գգուշավոր եւ ճկուն հաղարկանության արդյունքն էր: Սակայն, որ առանձնապես վիճելու հարց էլ չկար, որպիսեսեր Զենոնի «Հենոտիկոն»-ից հետո արեւելյան որոշիչնշանների էրիստոնյաների դիրերն ուժեղացել էին, իսկ հայերը մեսարիս պատրաստել եւ եկեղեցուն 431 թվականի կանոնական որոշումները: Սոսկին անգամ հայերը սփռիլված եղան իրենց հաստակ վերաբերմունքն արտահայտել Քաղկեդոնի նկատմամբ 506 թվին, երբ Կավատ թագավորի գահակալության 18-րդ տարում Բաբկեն կաթողիկոսը Դպիրոն եկեղեցական ժողով գումարեց, որին մասնակցեցին Սասանյան տերության էրիստոնեական հանգիստների ներկայացուցիչներ: Ցավով, պատմությունը չի պահպանել ժողովին մասնակցածների անունների մի մասը: Հայաստանյան եկեղեցին հիշվում են միայն մասնակից 20 եպիսկոպոսներ, իսկ նախարարներից լոկ 14-ը: Ինչպես տեսնում ենք, հիշյալ պատմաղեռով ժողովին չեն մասնակցել ճանաչակարգ թվով եպիսկոպոսներ, ասի որ հանձնայն Ինչասանեսի նրանց թիվը գոնե այդ տրված Արեւելյան Հայաստանում 30 էր: Ժողովի մասնակիցներից էին Սեբեսպուհի Սամիկոնեանց, Եղեսեա Ամարդեանց, Ստեփանոս Տայոց, Տաճատ Արշամունյաց, Դանիել Ոշունյաց, Հաքիկ Վանեցի, Խաբբաս Արծունյաց, Շահե Ամատունյաց, Սահակ Պալուունյաց, Դոդոս Գնունյաց, Սովսես Ջարեհավանի, Դավիթ Տմորյաց, Դանիել Ամձեանյաց, Թեմնաս Սեհնունյաց եպիսկոպոսներ եւ նախարարներ Վարդ Սամիկոնյանը, Սահակ Կամսարականը, Սոլանդիաս Բագրատունին, Արշավիր Խորխորունին, Ձիկ Դիմախյանը, Սանգեեն Ամատունին, Տիրոս Պալուունին, Վարազեերսեի Դաշեկարանին, Վոռամ Ամպահունին, Գնել Գնունին, Բաշխեն Վահեւունին, Արաբիր Սյունին. Սյոներ սեեի Ոշունին եւ Արաբիր Սոավդյանը, սակայն ժողովին մասնակցած եղեցեերի, վանականների եւ ամենայալ տոնդոնների մեծակազմերի ոչ թվին է հայտնի եւ ոչ էլ անունները: Ժողովի փաստաթղթերում, այսինքն կանոնական որոշումներում, ոչ մի խոսք չկա Քաղկեդոնի, Լեւոնի տոմարի մասին: Խոսք Նեստորի եւ Դարսկասանի մասին: Ինչպես նշվեց, Բաբկեն Կաթողիկոսի ժամանակ Հայաստանում Նեստորականությունը հայտնվեց Քաղկեդոնի եւ Լեւոնի տոմարի մասնակիցներ: Սյուսիանոցները չի բացառվում, որ կայացել է միայն մեկ ժողով, եւ այն էլ միայն 506 թվին, որպիսեսեր Բաբկեն կաթողիկոսի անոաջին ճանապում ասվում է, որ որոշումները կատարվել են վաղ եւ աղվանից միաբանությամբ:

Հարկ է նեել, որ նեստորականությունը հայտնվեց Հայոց Եկեղեցու մասնավոր ուշադրության կենտրոնում Վահան Սամիկոնյանի ադյասմբության հաջող ավարտից հետո: Նեստորական քարոզիչները դեռեւս 483 թվից լայնորեն մուտ են գործել Սասանյան տերություն, իսկ 487 թվից, երբ նրանց կենտրոնը Եդեսիայում ցրվեց, նրանք ամենավաղարար պետք էին հերձիկությունն ձեռք բերած Հայոց Եկեղեցու համար, որի զեղագիությունը անվերադարձորեն ճանապում էին վաղ եւ Աղվանից, Սասուանյան եւ Պարսից Եկեղեցիներ, դիմում էին նրա հովանավորությանը պետության պաշտպանությունը ձեռք բերելու համար:

Հավանաբար 510-ին մահացավ կամ իշխանությունից զրկվեց Վարդ Սամիկոնյանը: Հանեցան դերպս, առաջին կարծիքի դիրերում է Մաղահա Օրմանյանը: Նրանից հետո մարզպանությունը վարեց Ասարիկ Բուրազ, որի կառավարման տարիներին էլ 516 թվին, նա մահացավ: Բաբկեն կաթողիկոս Հայոց Եկեղեցու պաշտպան մեջ նշանավոր դարձավ Քաղկեդոնի կանոնական որոշումները մերժելով եւ Հայոց ազգային Եկեղեցու անկախության քաջագովության իր հաստակ հաղարկանությամբ: Բաբկեն կաթողիկոսի օրերում Հայոց արեւելից կողմերի թագավոր Վաչագանի եւ Շուշիսաղիշեն Աղվանից կաթողիկոսի կողմից հուսիզվեց Աղվանից նշանավոր ժողովը, որի ընդունված 22 կանոնները վերաբերում էին հասարակական-տնտեսական կյանքի տարբեր կողմերին:

Բաբկեն ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Պատմ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՎԱՑԻ

ՔԱՐՈԶ ԱՍՏՎԱԾԱԾԻՆ ԿՈՒՅՍԻ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սկիզբը թիվ 14

Այս ամենն ասելուց հետո հրեաները նրան տվեց հաղորդության պսակն ու երկիրի բարձրացավ: Պասքը (լրացիոն) նման էր արարվելու մյուսներին եւ հինգ խորհուրդ ուներ: Նախ հավատարիացնում էր կույսի այս ավետարիչ վերափոխվելը երկրող նշանակում էր Աստծո դրախտ, եւ Երրորդ: պլենը, այսինքն Աստծո երկնավոր դրախտ գնալը: Բրորդ՝ որ առաջյալները տեսնեն եւ նրա առաջ օրհնություններ վերասանեն: Չորրորդ նշանակում էր ավետարիչն ու անձնայն յարին հաղորդը: Հինգերորդ՝ որդեպի արարվելու մյուսներից նշան լիներ:

Եվ այնուհետ, ինչպես երբ լեռը բարձրացավ, բոլոր մարդիկ ու թիերը խոնարհվելով երկրպագեցին նրան, այդպես էլ երբ տուն վերադարձավ, ուզեցին դրդալ ու շարժվեց ոդի տեղանքը, եւ ինքնիրեն վազվեցին բազում լույսի ջրեր: Մարիամն այդոցից Աստծուն եւ աղաց. «Ոմի Տեր անենայնի եւ բոլորի Արարիչ, Դու ինձ խոսացար, որ կգան ինձ մոտ ու կվերցնես իմ հոգին»: Եվ մի ձայն ինչեց. «Քեզ չեմ թողնի»: Տիրամայրը պատվիրեց կանչել իր ազգականներին ու հարեւաններին եւ ասաց նրանց. «Մարեմ բոլոր քահանաները եւ երեմ ու լսեմ ինձ»: Եվ պատմեց նրանց Աստծո մեծագործություններից ու ասաց. «Երկու հրեական եւ գալիս մարդու հոգու մոտ, մեկը՝ լաստարան, մյուսը՝ արդարության»:

Վարդապետներն այստեղ են մեկնում դա. երբ վրա է հասնում մարդու վախճանի ամեն ու սարսափելի օրը եւ մոտենում է հրեական՝ ստանդարտներ հոգին պահանջելու, մոտ են գալիս նաեւ լար դեւերը: Եվ եթե մարդը մաքուր է հոգով, մարմնով ու զգայականներով, բարի հրեական ուրախանում է եւ որոնս բարեկամ ու սիրեցի՝ նրան ջերմորեն ողջագուրում: Իսկ լար դեւերը տրամում են ու հեռանում: Հրեականը հաղորդությամբ առնում է հոգին եւ իր հետ տանում երկնային ուրախ: Իսկ օգնցիկ լար ոգիներն ընդառաջ են գալիս հուսալով մեղրի որեւէ տեսակ գտնել նրա մեջ, եւ երբ չեն գտնում, սուրբ հրեական սասում է նրանց, եւ նրանք անդրադառնալ են ընկերնում եւ հրեական, հոգին առած, եթերից եւ հաստատությունից վեր գտնվող եւ լուսատներ ոարուցնելով բոլոր ոյոտներով անցնելով, հոգուն տանում եւ երկրորդել է տալիս Աստվածության Արոտի առջեւ: Եվ տանում ու կարգում է կաստրյալ արդարների կայաններում, որոնց մասին Պողոսն ասում է՝ «կաստրյալ անդրանիկների հոգիներ» (տես եբր. մԺ 23): Նրանք արդում են լցված անմահության հույսով՝ մինչեւ Դատաստանի օրը, երբ նրանցից յուրաքանչյուրին կհատուցվի ըստ իրենց գործերի, ինչպես Դավիթն է ասում. «Քեզ են տալիս արդարները, մինչեւ հատուցես» (Սաղմ. ԵԽՍ 8):

Իսկ միայն արդարների հոգիները, որոնք սանդարարիչ հանցանքներ ունեն, թեպետ չի անցկացնում երկնից վեր, բայց կարգում է ոլբերող երկնակամարի մոտ՝ հանանման հոգիների կայանքներում, եւ նրանք այդտեղ Դատաստանի օրվա Աստծո դարձանքի սպասելիս են տարուում: Այս երեքս կայանքներն արդարներինն են, մեկն անդրդելությամբ կատարյալներինը՝ երկնում, մյուսը՝ միայն արդարներինը՝ երկնից ներեւ:

Իսկ եթե հոգին հաղարարում է մեղքերով, սուրբ հրեաները տրանում է մեղքերով, սուրբ հրեաները տրանում է եւ գարում նրա ոդծությունից, մինչ մեղասուտ դեւերը գնում են եւ ուրախանում են հոգու անմաքրության վրա: Սակայն սուրբ հրեաները, թեպետ չի կանգնում, բայց Աստծո հրամանից երեկով՝ վերցնում է նրա հոգին եւ ցույց տալիս տանջի դեմ, ինչպես թագավորից ասաված գահերը յարադորներին տանքանների եթարկելու համար: Այս պատճառով էլ լար հրեան է կոչվում՝ ըստ այն խոսքի, թե՝ «Նրանց տանջանքներ առաքեց յար հրեաներ ձեռով»» (Սաղմ. Ղ 49): Սակայն ոչ թե բնությամբ յար է հրեաները, կամ էլ մարդու հոգին դեւն է վերցնում, ով դրա իշխանությունը չունի, այլ բարի հրեաները է, որ յարայար տանջանքների պատճառով յար է կոչվում: Եվ երբ յար հոգին առնկում է յար մարմնից, առնում բարձրանում է մեր երկրից բաս վեր՝ ընթանալով օդի միջով, եւ յար հոգիները գունդ-գունդ նրան ընդառաջ են գալիս, ծայի սպով ուրախանում կորսական հոգու վրա եւ կանենում սուրբ հրեաների ձեռից հաճեսպել նրան: Եվ նեերկայացնում են այդ հոգու բոլոր յար գործերը եւ փաստարկում, թե՝ մեռ է եւ գործել է մեր կամի հանմանդ: Այս մասին է հոլիանենս ավետարանիչն պատմում. «Իմ՝ Քեզ մոտ գալու մասին կրակը թող նահանջի, հնոցը մարի եւ յարի հրեաներին անարչեն»: Որոշիեեն տանջանքներ են կազմում, կրակ բորբոնում, սառնամանիքներ ցույց տալիս, ոոդեպի մեղավոր հոգին իմանա, որ դրանի են պատահելու իրեն Դատաստանի օրը: Եվ փոխ-ինչ բույլ տալուց հետո բարի հրեաները սասում է դեւերին, եւ նրանք եւ են ընկերնում:

Շարունակությունը էջ 5

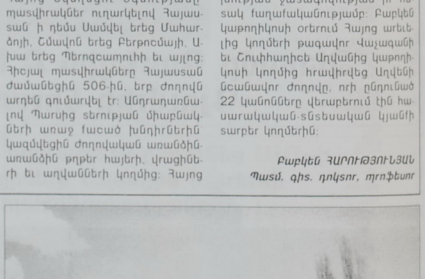

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՇԳԱՖԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մեծ Հայքի թագավորության միջազգային հեղինակությունը Տիգրան II Մեծի օրոք

Տիգրան Մեծի ոչնչանան իմաստությամբ վարած հաղթական քաղաքականությունը եւ ռազմավարական արվեստը բարձրացրին Մեծ Հայքի թագավորության միջազգային հեղինակությունը: Ա.թ.ից հեղինակներից Կիկերոնն (46 Ք. ծ. ա. 106-43 թթ.), արտահայտվում հռոմեական հարգանքն վերնախավի կարծիքը. Տիգրան Մեծին համարում էր հզոր եւ Հռոմի համար վտանգավոր ձրգակիցը Արեւելքում: Ըստ Պլուտարխոսի (46-119թթ.) Տիգրանի հետ էին «շատ բազմաքանակ ծառաների վիճակում, իսկ նրանցից չորսին նա ազատություն պատճառ էր նրա առջեւ ծունկի գալիս կամ թիկնապահներ»: Ժամանակակիցների կողմից Տիգրան Մեծը ընդարձակում է որպես հզորագույն թագավոր. որը տիրակալում է մեծ փառքով:

Տիգրան Մեծի մասին բարձր դրվատանքով է խոսել Մովսես Խորենացին: Մխահյուսելով Տիգրան Երվանդյանի եւ Տիգրան Մեծի կերպարները հանի որ երկուսն էլ Հայկազունի էին. պատմությունը գրել է. «Ասցնեմք այսոմիտեւ գրէլս Տիգրանի եւ նոա գործերի մասին Որովհետեւ սա մեր բազմաշրջանների անենամեծն էր եւ նրանցից բոլորից բացի. բոլոր իր ժամանակակիցներին նախանձելի դարձավ, իսկ հետո կեղտերիս ցանկալի թե թերը եւ թե իր ժամանակը: Եվ ո՞ր իսկական մարդ. որ սիրում է արիական բարը եւ խոհականությունը. չի ուրախանա սրա հիշատակությամբ եւ չի ձգտի նրա նման մարդ լինել... Հեռավոր կվերդներ ձիավոր դարձան. ոտաստվերները հաջող ազդեցություններ. ապարանքներ զինվեցին տերով եւ տեղամոր նիզակներով. թեբեւ ազեցեներ ոտաձիցն ծանանեցով եւ եր նոաա մի տեղ հավաքվեին. միայն նոանց արտաքին տեսքն ու նոանց ոգեոգանկերն ու գեների վայրն ու շոքը բավական էին բշնամիներին հալածելու ու վանելու: Նա խաղաղություն ու հեներություն գցեց. բոլորն լիացրեց յուրով ու մեղրով»:

Միջագետքում ամրապնդելով դիրքը Տիգրան Մեծն իր հատակ կայազորի հանդիսությանը հանձնեց «Մեհանի ճանապարհի» վրա գտնվող Եփրատի գետանցը Զեւգմա հաղաքի մոտ Արարատ Ուռհա Դեսեսիայից արեւմուտք: Մեծ Հայքի բազավորության ամենանր հարավ. արեւմուտքում մոտեցավ Սելեւկյանների հարավյան ոլեռությանը. որի բնակչությունը սառաքում էր երկրի հարավական եւ մեհական ազգանքության խաբարությունից: Ասորիքի բնակչությունը համաձայնության եկավ հրավիրելու Տիգրան Մեծին որպես իրենց բազավոր: Հռոմեական պատմիչ Հուստինոսը գրել է. «Ժողովրդի մի մասը կարծում էր. որ ոչնչ է Ասիրիայից Պտղեմայոսին իսկ ոմանք առարկում էին. որ Միհրդաթ իսնվեկ է հռոմեական պատերազմի մեջ. եւ որ Պոդեմայոսը միշտ բռնանի է եղել Ասորիքն բոլորը սակայն համաձայնության եկան Հայաստանի Տիգրան բազավորի նկատմամբ. որն ուներ իր սեփական ուժերը»:

Մեծ Հայքի բազավորության կազմում Ասորիքի ու. հույն ոտանդ Ազդոիանսի վկայությամբ. Կիլիկիայի ընդգրկումից հետո Տիգրանը Սելեւկյանների նախկին մայրաքաղաք Անտիոք (Օրոնտ գետի վրա) դարձեց իր նստավայրից մեկը (Ք. ծ. ա. 83 թ.): Տիգրան Մեծը կուսակալության վերածեց Ասորիքն ու Կիլիկիան. որի կառավարիչ նշանակեց հայ զորավար Բագարատին. որին. ըստ Մովսես Խորենացու. ոտաքանում էր բազպոիր ասոնության գործակալությունը: Ասորիում ամի ոսկի տարիների ընթացում կասեցը խաղաղ էր եւ բարգավաճ:

Տիգրանն իր ձեռքերը միացրեց նաեւ Գրանկիլիան. այնտեղեւ Մեծ Հայքի բազավորության հարավի մեջ վերադարձեց Կոմագենի Երվանդյան բազավորությունը: Նա իր ձեռքերի մեջ. ըստ Պլուտարխոսի. ընդգրկեց նաեւ Գաղատիան: Դրանով իսկ Կիլիկիայով եւ Գաղատիայով Տիգրանի տերությանը Փոքր Ասիայում սահմանակից դարձավ Հռոմեական պետությանը:

Մեծ Հայքի գլխավոր մայրաքաղաք Արաքսաց հեռու էր մնացել Տիգրան Մեծի հակայական տերության աշխարհագրական կենտրոնից. ուստի նոր մայրաքաղաք հիմնելու անհրաժեշտություն առաջացավ. ինչը նա իրականացրեց Ք. ծ. ա. 80-77 թթ. Մեծ Հայքի Աղձնիք ափահում. Ինչպես անտիկ պատաբերանի սկզբնաղբյուրներն են վկայում. ինչպես նաեւ Մովսես Խորենացին է գրել. Հայաստանում նոր մայրաքաղաք Տիգրանը «շինեց իր անունով. այսպեմեն Տիգրանակերտ»: Այն կառուցվեց հին ափահի հարավահյուսիսային բոլոր կանոններով. արտաքին պարկաղներով եւ միջնաբերդով պաշտպանված արքունիք պալաս. բնակելի բաղնիսներ. բաստոն: Տիգրանակերտը բոլորով հզոր պարիսպներն այնման լայն էին. որ դրանցում տեղավորված է. ին նաեւ ձիերի համար սխոնոներ. ինչպես նաեւ պահեստանոցներ: Քաղաքաշինության իր բարձր մակարդակով Տիգրանակերտը մրցակցում էր Անտիոք եւ Ալեխանդրիա հարավերի հետ: Անտիկ հեղինակները մեծ հիացմունքով են խոսել մայրաքաղաք Տիգրանակերտի մասին:

Տիգրանն իր նոր մայրաքաղաքում բնակեցրել էր հայ ազնվականներին ու ոնծամանձներին. ինչոպես նաեւ հելլենական տասնհերկու հաղաքներից տեղափոխված բնակչությանը: Տիգրանակերտը դարձավ գիտության. արվեստի ու գրականության կենտրոն: Տիգրան Մեծի արքունիքում էր ապրում ու ստեղծագործում. ըստ Պլուտարխոսի. Արեւելից ասորված ճառանար հռետոր Ամֆիկրատեսը. որը ժամանակին մերժել էր Սելեւկյանների հրավերը: Տիգրան Մեծի հովանավորությունն էր վայելում հայտնի գրող եւ փիլիսոփա Մեներդոռոս Ակեռդացին. որն. ըստ Պլինիոսի. հռոմեացիներին ասող հաղթական գործիչ էր Նա գրել է Տիգրան Մեծի պատմությունը: Տիգրանակերտում բատերական ներկայացումներնեն ասանակ ցել են նաեւ հրավիրված հույն դերասանները: Պլուտարխոսի հաղորդման համաձայն Տիգրանի որդին Արտավազդը. հունարենով գրել է դեսդամներ. երբ նա դեռեւս դատարում էր Պեդոմայիս հաղաքը: Դեռեսդամներ եկան նրա մոտ եւ ասդաչեցին. որ բարի ու ոդորմած լինի դեռի իրենց բազտին եւ ժողովուրդը: Իսկ նա. գնահատելով այն. որ նրանք ժամանել են այդ հեռու հեռու տարածությունից. լավագույնս հուսադրեց»:

Այսոքանով Ակեռանդրիա բազդին ճանաչեց Տիգրան Մեծի հաղարական գերակայությունը: Ըստ Աղդոիանսի ասդատարդությունները ճնեցնոց հետո Տիգրան Մեծի իշխանությունը հարավում հասավ մինչեւ Եգիպտոսի սահմանները: Պլուտարխոսի հաղորդումների համաձայն Հայոց արքայից դեսդամներ. երբ նա դեռեւս դատարում էր Պեդոմայիս հաղաքը: Դեսդամներ եկան նրա մոտ եւ ասդաչեցին. որ բարի ու ոդորմած լինի դեռի իրենց բազտին եւ ժողովուրդը: Իսկ նա. գնահատելով այն. որ նրանք ժամանել են այդ հեռու հեռու տարածությունից. լավագույնս հուսադրեց»:

Այսոքանով Ակեռանդրիա բազդին ճանաչեց Տիգրան Մեծի հաղարական գերակայությունը: Ըստ Աղդոիանսի ասդատարդությունները ճնեցնոց հետո Տիգրան Մեծի իշխանությունը հարավում հասավ մինչեւ Եգիպտոսի սահմանները: Պլուտարխոսի հաղորդումների համաձայն Հայոց արքայից

ՄԱՐԴ՝ ԸՍՏ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՊԱՏԿԵՐԻ ԵՎ ԱՄԱՆԻԹՅԱՆ

Կարելի է ասել, որ գիտությունը մարդուն ուղեկցում է սկսած իր ստեղծման օրից, եւ անցիկ երջանում առդեմ մարդ բավականին մեծ գիտական նվաճումներ էր ածանցարել։ Եվ անկասկած է, որ նեերկայումս բնական գիտությունների զարգացման ընթացքն անենախաղեղ առագությունն է ծեռք բերել։ Եթե առաջ մի մեծ հայտնագործությունից մինչեւ մյուսը տասնյակ կամ նույնիսկ հարյուրավոր տարիներ էին անցնում, առայս այժմ դա տեւում է ընդամենը մի խելի տարի կամ նույնիսկ ամիսներ։ Գիտական տեղեկատվության ծավալը որոշ հաշվարկներով կրկնապատկվում է ամեն հինգից տասը տարին մեկ։ Նոր տեսությունները անհամ առագ են զարգանում, որ նույնիսկ նեղ մասնագետների համար դժվար է լինում հետեւել իրենց գյուղերում կատարվող հայտնագործություններին։

Մարդկային միտքը զարգանում է մեծ առագությամբ, սակայն կռակի գյուտից մինչեւ միջուկի տոհմակն հայտնագործումը, գիտական բոլոր նվաճումները, որ իբր ավել եւ հանում մարդկային կենցաղի բարելավման, հաճախ նոռանոր խնդիրներ են դնում մարդու առաջ։ Եվ այս խնդիրների բերելիք հնարավոր վնասները երբեմն հաշվի չեն առնվում դրանի հեղինակող գիտնականների կողմից։

Նմանաբիդ նվաճումների շարք լրացնում են մեր դարի երեմ ամենամխոռոր հայտնագործությունները։

- Գենետիկ կոդերի վերծանումը (1953թ. Կիրկ եւ Ոտսոն)

- Բջջային բջիջների հայտնաբերումը (1999թ.)

- Մարդու գենոմի վերծանումը (2000թ.)

1952 թվականին խաղաղության Նոբելյան մրցանակի դափեկնիկ Ալբերտ Շվեյցերը մրցանակը ստանալու առիթով իր խոսքում ասել է «Մարդը վերածվում է գերմարդու... բայց գերմարդկային ուժով օժտված գերմարդը դեռ գերմարդային գիտակցությամբ մակարդակին չի բարձրացել»։

Եվ այսոքս անընդհատ ծնվող խնդիրներն ու դրանց կանխելու ձգտմամբ անընդհատ զարգացող գիտությունը բափանցում են բոլոր ոլորտները տիեզերականից մինչեւ միկրոաշխարհ։

2001 թվականի հոկտեմբերին Advanced Cell Technology («Զարգացող բջջային տեխնոլոգիա») կազմակերպությամբ լաբորատորիայում մաճառդիտակով տեսանելի դարձան բաժանվող բջիջների փոքրիկ գնդիկները։ Ձեռքած որ դրանք արտանկաթես ոչ մի նշանակություն չունեն, այնուամենայնիվ այդ մասնիկները բանկարժեք էին, որովհետեւ դա միջուկի պաշտամմամբ ստացված առաջին սաղմն էր, որը հայտնի է նաեւ կլոն անվամբ։

«...Մեզ հավատում են՝, որ այդ ձեռքերումները բժշկության նոր դարաշեիզբն են խորհրդանշում»,- հայտարարել է մինչ այժմ գաղտնի լաբորատորիայում ափաստոյ կենսաբան Որքրեն Լանցան։ Ուսի այս ձեռքերումն ու դրա կիրառական նշանակությունը մաս են կազմում այսօր մարդկությանը մեծաբնես հուզող «բիոտիքայի խնդիրների»։ Այս տերմինը սուգաբաղվում է որոշ կենսաբանական նվաճումների էթիկական կողմի վերլուծությամբ զբաղվող գիտություն, որը կողմնորոշում է գիտական հետազոտությունների ընթացքում ժամանակակից կենսաբանության նվաճումների արդանկներում եղած բարոյական բախումների ստեղծումն ու վճռորոշումը։

Եվ այսոքս «մեխանիկական» մեթոդով մարդկային առաջի արտադրությամբ, որ ճանկինում առագաթի օրենսդրության խնդիր էր հանվում, այժմ արդեն որոնա իրականացած անդարձելի փաստ կանգնած է հասանակության առաջ։

2001 թվականի նոյեմբերի 25-ին «Զարգացած բջջային տեխնոլոգիաների» (ACT) ամերիկյան Սասաչուսեթս նահանգի ընկերությունը հայտարաց գիտական սենսացիայի մասին. իրականացվել էր առաջին մարդու կլոնավորումը։ Մարդկային բնության հեռ նոռոպի վարելու ճանաչարոց տեսանանոռեն բացված էր. որով մարդ Ադաշի հեռ «մարտ»-ի բռնվում։

ACT-ի առաջացրած սենսացանն ոչ այնաեւ հեռահռերություն. որ հան տագնաեւ է հարուցում։ Հարց է ծագում, թե ինչով կավարտի գիտության առաջընթացը։ Չէ՞ որ ասխասանվեցը կատարվում են Սաաչուսեթս նահանգի բոլորին անհայտ մասնավոր ֆիրմայի սովորական լաբորատորիայում։ Եվ նմանատիպ մեխանայությունները ասխատի հարյուրավոր լաբորատորիաներում կատարվում են կենդանիների, չի բացառվում նաեւ մարդկային բջիջների վրա։ Որով էլ նեթպանա նեթ այն վյանգին, որ նման փորձերը կարող են կատարվել առանց որեւէ մեկին ուշադրություն դարձնելու։ Նույնիսկ եթե ազելոյ օրենքներ ու բարոյական կանոնակարգեր էլ ընդունվեն։

Հիշե է, այս փորձերի մասին ոչ բոլորն են ուզում հայտարարել։ Ինձի որ հասարակությունը մարդկանց կլոնավորման գաղափարի հեռ դեռ չի «հաշտվել»։ Սակայն, ինչոքս գրեթե միշտ, այսօր եւս գիտությունը հաշվի չի նստում հասարակական կարծիքի հեռ, այլ շաս ժամանակ հասարակությանը հարե է տալիս իր եռեւից սեփականով հաշվել իր առաջադրած ձեռքերումների հեռ եւ գտնել դրանցից շատերի առաջն առնելու կամ դրանցից առավելոր հնարավոր վնասները կանխելու միջոցները։

Ձեռաավոր է մոռ առաջայում փորձանոթի մեջ ստեղծվի «Նոր Ադամ»։

Սեծահաճաալ դոկտոր Սեմիոնորին մոռալուց «հաջողություն» է խոսանում։ Նա արդեն տասը մուկ է կլոնավորել եւ անցում է կատարում դեռի մարդը։ Իսկ Դոլլիի «հայ»-Գաղի Գրիֆիթը վախեցած է։ «Մարդու կլոնավորումն անդաստաբխանաաս նախաձեռնությունն է. տեխնոլոգիան բավականին թույլ է. եւ կենդանիների հեռ փորձերն անգամ հավատալու են հաջողությամբ ոչավարվում»։ Նրա գործակից Յան Վիլմուտ ոմոյում է. «Մարդու կլոնավորման հավանական արդյունքը ամահաան եռեխայի կամ առավել մի վաստբ բաճի լուրջ անոռոմալությունեններով եռեխաների ծնունդ է լինելու»։

Բացի այս, ինչոքս նշեցինք, եռեւույթ ունի նաեւ բարոյաբիկական կողմ. որ հանդես է գալիս բազմաթիվ անոաստասան հարցերի առաջադրումով։

1. *Ո՞՛չ ձեռք կրնկի մարդու արտադրության մեխանիզմը։*
2. *Եռաստիր կա՞ արդոյ. որ կլոնավորման միջոցով բիոլոգիական գենմ չի ստեղծվի։*
3. *Արդո՞ այս պարագայում կնոջ մոռ մայրական բնացդ կասարքանա՞, թե ոչ։*
4. *Արդոյ սիրելի կրնկի՞ եռեխան*
5. *Ինչոքս՞ կկոխվի մեր բարոյական նկարագիրը։*
6. *Ինչոքսի՞ն կրնկի հարաբերությունը մարդկանց եւ կլոնների միջեւ։*
7. *Ո՞՛ր է այն եռաստիրը. որ աստխարհի տիրակալները այդ փորձառությունը չեն օգտագործի մարդկային նոր ցեղ ստանալու համար, որն առավել կհամապատասխանի կատարյալ ոնտրոպի իրենց պատկերացումներին։*
8. *Արդո՞ կլոնավորման լաբորատորիաները զոմբիներ չեն ստեղծի։*
9. *Ինչոքսիո՞ն կրնեն արդոյ տարբեր ռասաների պատկանող մարդկանց հարաբերությունները։*
10. *Արդո՞ բոլորը կհամաձայնեն կլոնվեռին մարդ հանդել։*
11. *Ոպե՞ր կրնեն նման ըստ իրենց սեփական ընկալման։*
12. *Եվ վերջապես, ո՞ր կետի մեջ ձեռակերտ էվոլյուցիայի ռեալիզը։*

Ընդհանրացնելով, այստեղ մեզ հանգում են հարեցի, որոնց մասին վաղուց եկեղեցին խոնրում է դատողություն անել բժիշկների ու իրավաբանների։ «Ի՞նչ է մարդը»- «Ե՞ռբ է սկսվում եւ ե՞ռբ ավարտվում մարդկային գենոմ»։ «մարդուն ի՞նչ է մաղ դարձնում» եւ այլն։

Մի խոսով, բոլոր այս փաստերը մարդու իրավունքի հեռ կապված խնդրի շուրջ են ոչսվում, իսկ մարդու ոչաշտպանությունը հասարակության սրբազան ոարտականությունն է։ Ֆիրավի ճշմարտացի է ոուս մեծ մտածող Ֆ. Մ. Դոստոեւսկին ասելով. «Երբ երկրի վրա մի մարդ են խաչում, ճշմանվում է ողջ մարդկությանն են խաչում», եւ մեզմ յոթիցի թույլ տաճ, որ անհանգեցը ողջ մարդկությանը խաչը բարձրացնեն։

«Մարդուն պետ է հարգել եւ սեփական անձի, եւ այլոց մեջ» (Էմանուել Կանտ)։

Շարունակելի

Արկադի տրկ. ԹԱՆԴԻԼՅԱՆ

ԻՆՉՈՒ ԵՆ ՏԱՌԱՊՈՒՍ ԵՐԵԽԱՆԵՐԸ

***...Հնուց ի վեր մարդիկ իրենց երեխաների վշտերը կապել են իրենց սեփական մեղքերի հետ։ Բանապես. ծնողների արարքների միջոց հպիրդության ուրանից հետո. նրանց դասիարակիչու եւ անհասականության դրանուռուանը հնարավորության ընշանելու հետոյությունից են մեծամբ մասամբ կախված երեխաների զգացողությունն ու առողջությունը։ Կ.Վ. Ջորինը հենց այս խնդրին է ուսումնասիրում նրեկիով ուղղված հասկի եւ հիստանեանական հոգեբանության տեսակետներից։ ...Մենք բոլորս էլ սերում ենք մանկությունից։ Շաս հիվանդություններ ու հոգեբանական բարդություններ, որոնք ոնչանում ենք մեծահասակների կյանքը, այնպես ենք առնում ներորոմբյաային զարգացման. սկիզբ են առնում ներորոմբյաային շրջանից։ Դա իրավիճ վերաբերում է բնածին (մասնավորապես ժառանգական) հիվանդությունների։*

Ի՞նչ պատճառով են տառապում երեխաները. որոնք շուտեն անչնական մեղքեր. ինչպե՞ս են ծնողների արարքները անդրադառնում սերունդների առողջության վրա. դասիարակիչիս ինչպիսի՞ պարտության պիտ է խուսափել. որպեսզի չվնասեմ երեխաներիդ խնդրի՞ նեմ հանգում. երբ կորցնում եմ իրանիդ խնդրի՞ նեմ հանգում. երբ կորցնում եմ ինքս։ Ահա ոչ բիվ բվարկումն այն հարցերի մի բարդությունում է հեղինակը։ Նա վերդում է ցուցիչ տալ. որ հոգեոր բարդ կոլտուրան հրաշիքի է ֆիզիկական ու հոգեկան առողջության յուրաքանչյուր անհատի եւ դասարանների համար ընդհանրապես։ ... Տառապյալ մարդը կարիք ունի ոչ միայն որակյալ բուժման, այլեւ հոգեոր մխիթարության, հոգեոր աստարանի։ Դժվար է նման օգնության ցույց տալ տառապանքների ու մահվան առաջ հասակ գիտեիքներ ունենալու։ Այդ իսկ պատճառով բուժական բնագավառում հոգեոր, հոգեկան ու մարմնական վնասվածքների դեպքում հոգեւորականի, բժիշկը եւ հենց հիվանդը պետ է սերտ համագործակցեն։ Հոգեւորականի եւ բժշկի խորհուրդները, բնականաբար, չպետ է այժմ. երբ միմյանց։ Դա առավելապես կարեւոր է այժմ. երբ Ռուսաստանի առողջապահությունը հանդիպակաց դժվարություններ ունի։ Բոլոր կարիքավորներին բարյաշտակ բուժսպասարկություն ապահովելու հնարավորության բացակայություն, գեղոտարի եւ բժշկական ծառայության անմաչափիությունն, բնակչության հոգեւոր ու բժշկական գիտելիքների թերհնացությունն, օվրտպային հեմիոմությունն, մանկահեռացման (սարոչ) անհավասարակ աճ, բարամորություն, գինեմոլությունն, սեռական ճանապարհով փոխանցվող հիվանդությունները. սեռա այսպիսին է մեր ժամանակների դատն իրականությունը։

Ի՞նչ կարող են հանդարեվ այս ամենին։ Ինչպե՞ս պահպանենք մեր առողջությունն ու զորությունը։ Կ. Ջորինի խոսքերով՝ «Ուզո՞ւմ ես արդյոք լինել առողջ. ուղղամտություն եւ բժշկություն». «Վեր կաց ու քայլիր. քայլիր դեպի առողջացում». «Ծնողների մեղքերն ու երեխաների հիվանդությունները». «Ինչու են տառապում երեխաները» գրքերով ընթերցողին առաջարկում է տեսական ու գործնական տեղեկություններ։ Տա Աստված, որ գործնական տեղեկություններ։ Տա Աստված, որ գործնական տեղեկությունները տառապյալ յուրաքանչյուր անհատի եւ հասարակության համար ընդհանրապես։ ... Տառապյալ մարդը կարիք ունի ոչ միայն որակյալ բուժման, այլեւ հոգեոր մխիթարության, հոգեոր աստարանի։ Դժվար է նման օգնության ցույց տալ տառապանքների ու մահվան առաջ։

U. Տիխոնովի անվան տրավուլյաս աստվածաբանության հնստիտուտի շրջանավարտ, բժիշկ-բեռաոլոգ եւ հոգեբան Կոնստանտին Զորինի «Ինչու են տառապում երեխաները» գրքում արծարծված բոլոր խնդիրներն ու հարցերը, առանց բացառության, որչափ հրաաաս են Ռուսաստանի Դաշնության համար, նույնեան էլ, եթե ոչ ավելի, անհրաժեշտ են մեզ՝ հայաստանցիներիս։ Ուսի հարկ համարեցինք գրքի որոշ գլուխներ բարգմանաբար ներկայացնել նաեւ մեր ընթերցողներին՝ հուսալով, որ այն մտորումների առիթ կաա նաեւ մեր երեխաների հեռ գործ ունեցող մասնագետներին ու անձանց

ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՏԱՌԱՊԱՆԵՔԵՐՆ ՈՒ ԱՍՏՎՈ ՀԱՆԱՊԱՐՀԵՐԸ

Եկեղեցական ավանդությունը պատմում է, թե մի անգամ, երբ Տեր Հիսուս Քրիստոսն աստվածային հեռանցնում էր ճանապարհով, տեսավ մի հաշմանդամ մարդու, ով ի մեծ ոտ չուներ։ «Ինչո՞ւ նա չի կարողանում քայլել»- հարցրեն աշակերտները։ «Երեխա նա ծնվեր ոտերով, առյուծ նրով ու առով ոլիցի անցնեն ոլց աշխարհը»- պատասխանեց Տերը։ Հավանաբար Աստված գրպեց էր մնացյալ մարդկանց եւ կանխագաղափար նրանցինը անձանալով դատնալու է բոնավալ նրան թերվրեց գրկեց էր այդ հնարավորությունից այս դրա դի մասին խորհելիս կարող է օրինաչափ հարց ծագել. «Իսկ ինչո՞ւ Հիսուսը կամ մյուս շարագործները չեն ծնվել հաշմանդամ». «Ընդհանրապես. ինչ-որ պատճառով է Աստված բայց ապիա չարիք»։ Դժան հարցերմնեցը դրանցնում են առանձնահատուկ ենթարքեր։ Դրանցնում ենք ասենք՝ «Ինչ-որ Հիսուսը կամ մյուս շարագործները չեն ծնվել հաշմանդամ». «Ընդհանրապես. ինչ-որ պատճառով է Աստված բայց ապիա չարիք»։ Դժան հարցերմնեցը դրանցնում են առանձնահատուկ ենթարքեր։ Դրանցնում ենք ասենք՝ «Ինչ-որ Հիսուսը կամ մյուս շարագործները չեն ծնվել հաշմանդամ».

Շարունակելի էջ 7

ԻՍԼԱՆԴԻԱՅԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅՈՒՄԸ ԵՎ ՀԱՅԵՐԸ

10-11-ՐԴ ԴԱՐԵՐՈՒ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԱՅՆ ԵՍԱՐ ԵՐԿՐԵՐՈՒՄ, ԱՅՆ ԹՎՈՒ ԻՍԼԱՆԴԻԱՅՈՒՄ, ԻՍԱՍԱՍՊԵՂ ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅՈՒՆ. Իսլանդիայի Քրիստոնեության տարի նշելուն զուգընթաց կաղնու ճանկարտի ներքո հրավիրված ժողովում ընդունվեց Իսլանդիայի Քրիստոնեության օրենքը, որը ճանաչվում է Սալոյի թվականագրքում։ Գաղութացման ընթացում էլ առաջացավ երկի Իսլանդիա անվանումը, որը ճանաչվում է «Սալոյի երկիր»։ 10-դ. դարի 80-ական թվականներին իսլանդացիները հայ տեսարժեքից Գրեթլանդիան, իսկ մոտ 1000 թվականին հասան Գրենլանդիայի Ամերիկա։

Իսլանդիայում հաստատված գաղութարարների հիմնական զանգվածը կազմում էին ազատ մարդիկ բոնդերը։ Գիտի 13-դ. դարն այնտեղ գոյություն չունենին ճնշավորված դասակարգային հասարակություն և պետություն, հիրաեռեռ էին հոնական գծերով հանդիսանում էր բոնդերի դեմոկրատական հասարակությունը գաղտնարարությունը այն հանդատաստանում էր տոհմային հասարակության տեսեսարգին և ծառայում ժողովրդաղեղության օ-ժանդակելով բարեփոխումների և առաջընթացի գործում նոա ձգտումներին, հիշյուս նաեւ լծակ հանդի սաեալով մշակութային վերելի հա մար։ «Իսլանդական ժողովրդի անգլալիգ», Մ. 1957 թ., էջ 193, առաս.)։

Քրիստոնեությունն Իսլանդիայի համար ունեցավ նաեւ խաղաղական կերոպով դրսեւորվեց նաեւ հիսատնության ընդունման ընթացում։

Երկի իսլանդացուցը տեղի ունեցավ 1000 թվականին Ալթինգում քրիստոնեության մասին տեղեր ընդունումով։ Սկզբնական շրջանում այն եական փոփոխություններ չունեցավ հասարակության կանոնում, հանգի ի արբերություն եվրոպական երկրների իսլանդացիները հաստատեցին ամուսնությունը, մյուս կողմից իսլանդացիներին հեռ նեղոաշնակ հարաբերությունների։

Այդուհանդերձ հիսատնության հաղորդիների հարկ եղավ գգալի քանակ գործադրել ասպածաստվանի խոհուզդերը հասարակության մեջ տարածելու համար։ Ս. Սեբերի-կանենկին. ով Իսլանդիայի վերաբերյալ մի շարք ասիաստությունների հեղինակ է, այդ կատարյալ հանդիսանում էր Իսլանդիայի հիսատնության ամենամեծ գործիքը։ Ինչպես նաեւ նորվեգական թագավորները, որոնք 10-դ. դարի վերջերին արդեն ընդունել էին նոր կրոնը եւ հավակնություններ ունեին Իսլանդիայի հանդեպ, ձգտում էին վերջնականապես արձանախիկ անել հեթանոսությունը, ուստի խոխստում էին հիսատնյա հաղորդներ ել հրավիրում Իսլանդիա։ Դրանց թվում եղել են նաեւ հայ կոնամորներ, որոնք 10-11-դդ. դարերում ուխտագնացության եւ հաղ յուրյան նոպատկով հանախ էին լինում վերոդյալում եւ. բնականաբար, ցանկություն հայտնում հաղթել եւ ուսուցանել Ցլուսիսի երկրներում։ Անդրադառնալով այս խնդրին Իսլանդիայի ոսատնության նշանավոր հետազոտող ոլդ։ Սեթ-անենկին, ում տեսակետերն ամփոփված են Ջ. Պոյաձյանի «Այսր Իսլանդիայի մէջ» փորագծավալ հոդվածում («Հասկ», 1938 թ. թիվ 6), գրում է. որ Կ. Պոլիս եւ Երուսաղեմ ուխտի գնացած «նորման դուսերը» վերադարձին իրենց հետ բերում են գիտուն մարդկանց «ուսուցանելու համար իրենց հիմնած նոր վանքերում մեջ»։ Նրանց մեջ էին նաեւ հիրաքոյ հայ հոգեւորականները, որոնք հեռաբերվելով Իսլանդիայով որոշում են «Նորեղիկ լեզուն սորվիր եւ այս հեռաբերաբար հեթանոսները հաստատի բերել»։ «Նորեղիկ» լեզվին ծանոթանալու հայ հոգեւորականների ձգտումը վկայում է հոմանական ելեկդեցուց անջատ գործելու մասին. հանգի հոռմի կողմից հովվող ելեկդեցիներում տիրապետող լատիներենն էր։ Իսլանդերենի հնագույնագույն անհոաեեաեես էր նաեւ նոր կրոնի դգով դոյությաեն զարգացման համար. Սեթ-անենկին հաստատում է. որ նոաեեի զբաղվել են նաեւ կրպալու սավորական գործունեությամբ։ Նկատի է ասեվում 1030-1050 թվական ներին Իսլանդիայի Գարկաբիիդոդ հասյսում Լոոմանվիայի Ոռան հաղարից եկած Ռուդոլֆ եռիսկոպոսի դեկավարած դպրոցի գոյության փասը։ Գիտնականը նեթադրում է. որ եռիսկոպոսը հավանաբար ծանայել է իր հայ նախորդներին եւ «ասուեկաղոը եղած է այն գործին, որ եռեխ հայ եռիսկոպոսները սկսած էին»։

Նրանց գործունեությունն ունեցել է ծանաբարյալ մեծ նշանակություն. հանգի «հիմը դրան այն մեծ գրականության. մայրենի լեզուով. որ ծաղկեցավ Իսլանդիայի մեջ մի եւ մի դարերում»։ Է. Օլդեյտոնը նույն դեպքը բերեց առանց անուններ նշելու. հաստատում է. որ 1000-1030 թվականներին իսլանդական հասարակությունը սկսեց առագրեն բի բանաչ «առաջարիմության» եւ ծանկությանի գարգացման դրով։ Սաս նավոտաղեաց հիմի դրվեց իսլանդական գրականությանը. որը հեռագրյալ այնտիսի փայլ հաղորդեց մոզովրդաղեռեռանքին։ (Է. Օլդեյտոնն էջ 209)։ Կոսոր. անշուշտ. վերաբերում է իսլանդական սագաներին. որոնք լիովին հին սկանդինավյան ծանկության լուտրիական նմուտեներգրի եռ առնվում այդ ժամանակներում։

Այսորեով. եռեխ հայ հոգեւորականների իրենց գործուն մասնակցությունը հանդես բերեցին Իսլանդիայում հիսատնության հաղորդու եւ նոա դիրեռ ամառայնների գործում. ինչպես նաեւ «սահմիսանեն եղան գրականության ու ուսման մեջ ունեցած մեծ ներդրումի մեջ»։ Ամենայնդեպս. եռեխ հայ հոգեւորականները. որոնք հեռաբերվելով Իսլանդիայով որոշում են «Նորեղիկ լեզուն սորվիր եւ այս հեռաբերաբար հեթանոսները հաստատի բերել»։ «Նորեղիկ» լեզվին ծանոթանալու հայ հոգեւորականների ձգտումը վկայում է հոմանական ելեկդեցուց անջատ գործելու մասին։ «Ռեմիս. հայ». «Ա.Ֆ. Ամենինա - Հայաստանից» աշխատությունները. ենթադրվում է. որ Պետրոս. Սրբահամ. Սեթքանոս հայ հոգեւորականներն Իսլանդիա էին եկել 1020-1030-ական թվականներին։

Ինչպե՞ս էին հայ հոգեւորականները հասել այդ գրաստուն եւ ասեբին պնայաց եղերը Ամերիկա. այդ գործում կարեւոր դեր են ունեցել իսլանդացիներն եւ հարգիչների եկեղեցական գրությունները. Բանն այն է. որ հիսատնության կողմնակիցներ. ինչպես նաեւ նորվեգական թագավորներ. որոնք 10-դ. դարի վերջերին արդեն ընդունել էին նոր կրոնը եւ հավակնություններ ունեին Իսլանդիայի հանդեպ. ձգտում էին վերջնականապես արձանախիկ անել հեթանոսությունը. ուստի խոխստում էին հիսատնյա հարգիչներ ել հրավիրում Իսլանդիա։ Դրանց թվում եղել են նաեւ հայ կոնամորներ. որոնք 10-11-դդ. դարերում ուխտագնացության եւ հաղ յուրյան նոպատկով հանախ էին լինում վերոդյալում եւ. բնականաբար, ցանկություն հայտնում հաղթել եւ ուսուցանել Ցլուսիսի երկրներում։ Անդրադառնալով այս խնդրին Իսլանդիայի ոսատնության նշանավոր հետազոտող ոլդ։ Սեթ-անենկին, ում տեսակետերն ամփոփված են Ջ. Պոյաձյանի «Այսր Իսլանդիայի մէջ» փորագծավալ հոդվածում («Հասկ», 1938 թ. թիվ 6), գրում է. որ Կ. Պոլիս եւ Երուսաղեմ ուխտի գնացած «նորման դուսերը» վերադարձին իրենց հետ բերում են գիտուն մարդկանց «ուսուցանելու համար իրենց հիմնած նոր վանքերում մեջ»։ Նրանց մեջ էին նաեւ հիրաքոյ հայ հոգեւորականները, որոնք հեռաբերվելով Իսլանդիայով որոշում են «Նորեղիկ լեզուն սորվիր եւ այս հեռաբերաբար հեթանոսները հաստատի բերել»։ «Նորեղիկ» լեզվին ծանոթանալու հայ հոգեւորականների ձգտումը վկայում է հոմանական ելեկդեցուց անջատ գործելու մասին։ «Ռեմիս. հայ». «Ա.Ֆ. Ամենինա - Հայաստանից» աշխատությունները. ենթադրվում է. որ Պետրոս. Սրբահամ. Սեթքանոս հայ հոգեւորականներն Իսլանդիա էին եկել 1020-1030-ական թվականներին։

Ինչպե՞ս էին հայ հոգեւորականները հասել այդ գրաստուն եւ ասեբին պնայաց եղերը Ամերիկա. այդ գործում կարեւոր դեր են ունեցել իսլանդացիներն եւ հարգիչների եկեղեցական գրությունները. Բանն այն է. որ հիսատնության կողմնակիցներ. ինչպես նաեւ նորվեգական թագավորներ. որոնք 10-դ. դարի վերջերին արդեն ընդունել էին նոր կրոնը եւ հավակնություններ ունեին Իսլանդիայի հանդեպ. ձգտում էին վերջնականապես արձանախիկ անել հեթանոսությունը. ուստի խոխստում էին հիսատնյա հարգիչներ ել հրավիրում Իսլանդիա։ Դրանց թվում եղել են նաեւ հայ կոնամորներ. որոնք 10-11-դդ. դարերում ուխտագնացության եւ հաղ յուրյան նոպատկով հանախ էին լինում վերոդյալում եւ. բնականաբար, ցանկություն հայտնում հաղթել եւ ուսուցանել Ցլուսիսի երկրներում։ Անդրադառնալով այս խնդրին Իսլանդիայի ոսատնության նշանավոր հետազոտող ոլդ։ Սեթ-անենկին, ում տեսակետերն ամփոփված են Ջ. Պոյաձյանի «Այսր Իսլանդիայի մէջ» փորագծավալ հոդվածում («Հասկ», 1938 թ. թիվ 6), գրում է. որ Կ. Պոլիս եւ Երուսաղեմ ուխտի գնացած «նորման դուսերը» վերադարձին իրենց հետ բերում են գիտուն մարդկանց «ուսուցանելու համար իրենց հիմնած նոր վանքերում մեջ»։ Նրանց մեջ էին նաեւ հիրաքոյ հայ հոգեւորականները, որոնք հեռաբերվելով Իսլանդիայով որոշում են «Նորեղիկ լեզուն սորվիր եւ այս հեռաբերաբար հեթանոսները հաստատի բերել»։ «Նորեղիկ» լեզվին ծանոթանալու հայ հոգեւորականների ձգտումը վկայում է հոմանական ելեկդեցուց անջատ գործելու մասին։ «Ռեմիս. հայ». «Ա.Ֆ. Ամենինա - Հայաստանից» աշխատությունները. ենթադրվում է. որ Պետրոս. Սրբահամ. Սեթքանոս հայ հոգեւորականներն Իսլանդիա էին եկել 1020-1030-ական թվականներին։

Ինչպե՞ս էին հայ հոգեւորականները հասել այդ գրաստուն եւ ասեբին պնայաց եղերը Ամերիկա. այդ գործում կարեւոր դեր են ունեցել իսլանդացիներն եւ հարգիչների եկեղեցական գրությունները. Բանն այն է. որ հիսատնության կողմնակիցներ. ինչպես նաեւ նորվեգական թագավորներ. որոնք 10-դ. դարի վերջերին արդեն ընդունել էին նոր կրոնը եւ հավակնություններ ունեին Իսլանդիայի հանդեպ. ձգտում էին վերջնականապես արձանախիկ անել հեթանոսությունը. ուստի խոխստում էին հիսատնյա հարգիչներ ել հրավիրում Իսլանդիա։ Դրանց թվում եղել են նաեւ հայ կոնամորներ. որոնք 10-11-դդ. դարերում ուխտագնացության եւ հաղ յուրյան նոպատկով հանախ էին լինում վերոդյալում եւ. բնականաբար, ցանկություն հայտնում հաղթել եւ ուսուցանել Ցլուսիսի երկրներում։ Անդրադառնալով այս խնդրին Իսլանդիայի ոսատնության նշանավոր հետազոտող ոլդ։ Սեթ-անենկին, ում տեսակետերն ամփոփված են Ջ. Պոյաձյանի «Այսր Իսլանդիայի մէջ» փորագծավալ հոդվածում («Հասկ», 1938 թ. թիվ 6), գրում է. որ Կ. Պոլիս եւ Երուսաղեմ ուխտի գնացած «նորման դուսերը» վերադարձին իրենց հետ բերում են գիտուն մարդկանց «ուսուցանելու համար իրենց հիմնած նոր վանքերում մեջ»։ Նրանց մեջ էին նաեւ հիրաքոյ հայ հոգեւորականները, որոնք հեռաբերվելով Իսլանդիայով որոշում են «Նորեղիկ լեզուն սորվիր եւ այս հեռաբերաբար հեթանոսները հաստատի բերել»։ «Նորեղիկ» լեզվին ծանոթանալու հայ հոգեւորականների ձգտումը վկայում է հոմանական ելեկդեցուց անջատ գործելու մասին։ «Ռեմիս. հայ». «Ա.Ֆ. Ամենինա - Հայաստանից» աշխատությունները. ենթադրվում է. որ Պետրոս. Սրբահամ. Սեթքանոս հայ հոգեւորականներն Իսլանդիա էին եկել 1020-1030-ական թվականներին։

Անդրեյ Տարկովսկին եվ Հովհաննես Առաքյալի հայեցողությունը

Հոփհաննես առաքյալի «Հայտնությունը» դարձ ի վեր շատոնկ հուզել է մարդկանց ու հեսաքրքրել, մեսաքրգել է ու անհագեսցացել: Տարբեր ժամանակներում «Հայտնությունը» փորձել են մեկկբաբանել, հասկանալ, բացել տոդասակերը, «վերծանել» դասկերները: Աշխարհի անխուսափելի կործանման ու Սեղ Դասաասանի գաղափարները հանգիսս չեն տվել շաշ-շաս մեսածողներին: Ս. Հոփհաննեսի մարգարեությունները ճշասաես ոգեշնչել ու հուզել են նաեւ ռուս մեծ կիննոռեժիսոր Անդրեյ Տարկովսկուն, հնչդես իեին է խոսսդանել, իր ոդջ գիտակցական կյանի ընթացքում: Տարկովսկու դաստղությունների առանձնացես հեսաքրքական են այն իմաստով, որ նա մեկկաբանում է դրանի ոչ որդես աասվածաբան կամ կրոնի սեսաբան: «Խոսսի Ամրկալիոդիսի մասին» գլուխը, որ նա ունեցել է Լոնդոնում կայացած իր թիվերի հեսահայաց ցուցադրման կառակցությամբ, «Հայտնության» բանասեղծական ընկալումն է, բացառիկ ու յուրօրինակ մի մեկկաբանություն, որ կարող էր անել միայն որեսիկ կինեմասդագրաի հանճարը:

«Հայտնությունը» ամենամեծ սեսդծագործությունն է, որ երբեւէ սեսդծվել է ասփահիս երեսիվ.–ասում է Տարկովսկին.-երեւույթ, թեմասեմն, որն, սաս էությամբ, արտահայտում է բոլոր այն օրենքները, որ դրված են մարդու առջեւ վերից: Սեսեի գիեսեմ, որ ժամանակի ընթացքում «Հայտնության» այս կամ այն հասվածը տարբեր կերդ է ընթերցվել ու մեկկաբանվել, բազում վեեերի սեդիդ էվել: Սեզ համար սովորական է, որ «Հայտնությունը» մեկկաբանում են, բայց իմ կարծիով, դա հեեեց այն է, հիշ չի կարելի անել, եաեի որ «Հայտնությունն» ամենկեեի է. անհնեելի: Որովհեես այսեդ խոհրդածիրեեր չկաան, կամ դաստեղեեր: Խորհրդանիշոք կարելի է բացատրել, դաստեղեր չի կարելի: Խորհրդանիշքը կարելի է վերծանել, ավելի հիշես նրանից «դուրս բաել» որոնաի իմաստ եե կարելի է նրան տալ նաեւ որոնաի թեեեեր: Նշվում է եե գոհերի թիվը, եե բարեդաեսնեի, եե փրկվողների»: Ըս Տարկովսկու դաստղությունեես դաստեղեիդ համապատասխանի մասին: Ուռս մեծ ռեժիսորը ցանկանում է, որ մեր խղճասկրությունը սխալական է, մոլար: Սրաիշը սեեդծել է մարդուն եե մարդկությունը հոգեւոր առաջընթացի հասար, միեդդեռ մարդկության դաստիրությունը ոչ թե հոգեւոր, այլ տեխնոլոգիական առաջընթացի դաստմությունն է: Տեխնոլոգիական զարգացման ընթացքը մի կործանիչ շոթայական ռեակցիա է, որը մարդը սկսեց, բայց այն դուրս եկավ նրա հսկողությունից, դառդեց եեթաակվել նրան: Վեեիմ ստկացրեց մարդուն, դարձրեց իր գերին: Մարդը սկսեց վախենալ իր սեեդծածից իշմանալով հիշդես վավել նրա հեե: Ասոմանիվ ենեդհալի հեե մարդը վարվում է այնդես, հիշդես վայրենիի կվարվի էկեյտրոնային մանարդիեսակի հեե: Մարդը բարդյարես դաստաս չէր այս տեխնիկական առաջընթացքեն:

«Ոդջ տեխնիկական, այստես կոչված, առաջընթացը մեզ ոդրեգներ է հագցել. երկաեեդրել մեր ձեռեերը. տել տնողությունը, հնարավորություն տվել առաց տեդաաբվելու: Հիմա մեեմ մի ֆանի անգամ ավելի լի առաց եեմ տարածությունը կտրում.անցնում, ֆաեն նախորդ դարում: Բայց դրանից ավելի երջանիկ չեեմ դարձել: Սեեմ զարգանում եեմ անհետաաեսակ, մեր հոգեւոր զարգացումը խաթարվել է, այֆաեն եե մնացել, որ դարձել եեմ տեխնոլոգիական հորձանուտի զոհեր»,–ասում է Տարկովսկին:

Սխալական է նա հանառում այս խղճասկրությունը: Մարդը գնաց սխալ ճանապարհով, չհրավանատրեց իր առաջնությունը: Տեխնիկական առաջընթացքն ավելի զորեղ գտնվեց եե մարդուն շեդեց հոգեւոր զարգացման ճանապարհից: Մտածելուց բացի ուրիշ այլ միջոց չկա խոսելու եե գրելու:

Բացառիկ ու չափազանց հետաքրքական եե նաեւ Տարկովսկու դաստղությունները Սեեդ Դասաասանի մասին: Ուռս մեծ ռեժիսորը գնում է, որ մեր խղճասկրությունը սխալական է, մոլար: Սրաիշը սեեդծել է մարդուն եե մարդկությունը հոգեւոր առաջընթացի հասար, միեդդեռ մարդկության